

УДК 331.5(477)

А. М. Волківська,

к. е. н., доцент кафедри менеджменту організацій,

Житомирський національний агроекологічний університет, м. Житомир

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ПРОГРАМ СПРИЯННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНУ

A. Volkivska,

ec. sc. candidate; the assistant professor of the organizations management department,

the Zhytomyr National Agrarian and Ecological University, Zhytomyr

FORMING THE STRATEGIC PROGRAMMES OF THE REGION POPULATION EMPLOYMENT PROMOTION

Стаття присвячена дослідженню соціально-економічних процесів забезпечення продуктивної зайнятості населення регіонального рівня на основі формування ефективної програми сприяння зайнятості населення, яка у комплексі з іншими програмами соціального та економічного розвитку спроможна забезпечити соціально-економічний стратегічний розвиток регіону. Досліджено взаємний зв'язок та залежність програмних складових для формування стратегічної програми сприяння зайнятості населення; принципи розробки регіональної програми зайнятості населення; забезпечуючі функції управління зайнятістю населення; напрями забезпеченості продуктивної зайнятості; концепцію організації зайнятості населення; систему забезпеченості соціально-економічного регіонального розвитку.

The article considers the investigation of the social and economic processes of providing the productive employment of the regional range population at the basis of forming the effective programme of promotion the population employment, which is able to ensure the social and economic development of region.

The article deals with: the investigation of mutual link and dependence of programme components for the forming of the strategic programme of promoting the population employment; the principles of developing the regional programme of the regional development; ensuring the functions of the population employment operating; the direction of the productive employment providing; the concept of population employment organisation; the system of social and economic regional development providing.

Ключові слова: принципи, забезпечуючі, напрями, концепція, система забезпеченості програми продуктивної зайнятості населення регіону.

Key words: the principles; providing; the directions; the concept; the system of providing; the programme of the region population productive employment.

ВСТУП

На сучасному етапі економічного розвитку України у сфері регулювання зайнятості населення нагромадилось багато суперечностей, які маємо віднести до актуальних завдань управління економікою України. Ці суперечності потребують термінового розв'язання, і пов'язано це з посиленням соціальної спрямованості управління та гуманізації проблеми зайнятості. Важливого значення набуває створення системи формування ефективної зайнятості населення як одного з найважливіших чинників соціально-економічного стратегічного розвитку та прогресу країни.

АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Богиня Д.П., Васильченко В.С., Гнибіденко І.Ф., Гриненко А.М., Грішнова О.А., Долішній М.І., Доронгунцов С.І., Заглинський А.О., Злупко С.М., Колот А.М., Кравченко І.С., Ліба-

нова Е.М., Лісогор А.С., Онікієнко В.В., Петрова І.А., Петюх В.М., Савченко В.А. вже тривалий час досліджують проблеми зайнятості населення. Рекомендації цих науковців щодо регулювання та стабілізації ринку праці в Україні мають практичне значення для підвищення ефективності усіх процесів на ринку праці як на загальнодержавному рівні регулювання, так і на регіональному рівні. Інтерес до дослідження сфери зайнятості населення мають і молоді науковці — Гармідер Л.Д., Згат-Лозинська Л.О., Мелехов А.А., Слівінська Н.М., Хромов М.І., Щетиніна Л.В. У наукових працях більшості вищезазначених авторів не у повній мірі враховано специфіку змін на ринку праці, а також не завжди ефективність рішень ґрунтується на врахуванні особливостей ринку праці регіону та недостатньо уваги приділено проблемі обґрунтованості прогнозних даних й оцінюванню ефективності заходів у сфері регулювання зайнятості. Недостатня кількість теоретичних роз-

робок, методичних і науково-практичних рекомендацій, безумовно, негативно впливає на соціально-економічну політику, призводить до нестабільності в державі, ускладнює рух України до європейських структур. Зокрема глибокого дослідження потребують проблеми розвитку ринку праці регіону; визначення параметрів структурних зрушень в економіці і, відповідно, у сфері зайнятості населення регіону; визначення ефективності процесу регулювання зайнятості населення регіону; удосконалення політики зайнятості населення регіону, яка б враховувала пріоритетні загальнодержавні напрями розвитку ринку праці.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є поглиблення вивчення проблем процесу регулювання зайнятості населення на регіональному рівні. В якості об'єкту наукового дослідження обрано соціально-економічні процеси забезпечення продуктивної зайнятості населення на основі формування ефективних програм сприяння зайнятості населення, які у комплексі з іншими програмами розвитку за різними напрямами спроможні забезпечити соціально-економічний стратегічний розвиток кожного регіону.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Державна активна політика зайнятості передбачає розроблення регіональних програм сприяння зайнятості, які можуть охоплювати як окремі категорії населення, а передусім найуразливіші групи (молодь, жінки, інваліди), так і специфічні випадки загрози безробіття, зумовлені економічною або іншою ситуацією (демографічним, політичним, стихійним лихом тощо).

Професор Василь Куйбіда переконаний, що сьогодні у багатьох регіонах з'явилися ознаки соціальної деградації. Розглядаючи причини такого стану регіонів, їх можна поділити на дві групи: 1) проблеми загальнодержавні, джерело яких знаходиться поза регіоном; 2) проблеми регіональні [1]. Дослідження Чернюк Л.Г. дозволили йому зробити висновок про те, що ефективність регулювання зайнятості населення значною мірою залежить від якості та цілеспрямованості програм зайнятості та передбачає комплексний підхід до їх формування [3, с. 43]. Отже, швидкоплинні зміни в оточуючому середовищі зумовляють постійне удосконалення стратегії розвитку регіонів. На основі постійного стратегічного моніторингу ефективності нині діючої стратегії можливим є обрання її

альтернатив розвитку, або й заміна її на більш ефективну на цьому етапі соціально-економічного рівня розвитку.

Для визначення характерних рис елементів регулювання ринку праці необхідно провести комплексний підхід до програм регулювання зайнятості населення. Вбачається доцільним виділити два рівні програм, які дозволили б сприяти розробці регіональної програми зайнятості населення на засадах узгодженості та доцільності:

— перший рівень програм утворюють маркетингові програми, державні програми, регіональні програми;

— другий рівень програм — галузеві програми, інвестиційні програми, соціально-демографічні програми.

Варто зазначити, що обидва рівні програм між собою мають тісний взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємодоповнюваність: так, наприклад, маркетинговим елементам на першому рівні відповідають інвестиційні програми другого рівня, державним програмам першого рівня відповідають соціально-демографічні програми на другому рівні, та, відповідно, на регіональному рівні необхідно зосередитись у галузевому програмному напрямку.

Розробка регіональних програми зайнятості населення за критеріями пріоритетності має передбачати:

— стратегічні заходи, спрямовані на досягнення кількісного балансу між попитом та пропозицією робочої сили;

— превентивні заходи запобігання виникненню розбіжностей між попитом та пропозицією праці та розвитком безробіття;

— оперативні заходи регулювання зайнятості для досягнення поточного балансу на ринку праці тощо.

Виходячи з цього, базовими принципами розробки регіональних програм зайнятості населення можна вважати:

— відповідність регіональних програм державній політиці зайнятості;

— комплексне вирішення всіх питань, пов'язаних з функціонуванням ринку праці в цілому;

— індивідуальний підхід до кожного району регіону, враховуючи їх відмінності та особливості;

— наявність в арсеналі програм альтернативних заходів на випадок не передбачуваних ситуацій, що можуть виникнути на ринку праці;

— відповідність планових заходів наявним фінансовим та матеріально-технічним ресурсам регіону;

Рис. 1. Управління зайнятстю населення регіону

- розмежування функцій органів управління трудовими ресурсами;
- планування максимально допустимого рівня безробіття та запобігання його надлишку.

У період формування регіональної програми зайнятості досягти найбільш ефективного регулювання праці можна шляхом використання комплексної маркетингової інформації, яка надає можливість оцінити реальну ситуацію на ринку праці регіону, виявити причини розбіжностей в отриманих даних, створити єдину достовірну інформаційну систему, що відображає стан ринку праці, переваги і потреби найманих працівників, роботодавців, інфраструктури і держави (рис. 1).

Треба зазначити, що існують істотні розходження в даних офіційної та неофіційної статистичної інформації, що викликано недосконалістю системи збору, обробки та співвіднесення офіційної статистики, недостовірністю відомостей про трудові відносини та вакантні робочі місця, що надаються роботодавцями. Це викликано поганою інформованістю та недовірою до роботи Державних центрів зайнятості.

Для вирішення цього питання ми пропонуємо на базі Головного управління праці та соціального захисту населення обласної державної адміністрації регіону створити інформаційний відділ комплексної маркетингової інформації, який, на основі координації та взаємодії суб'єктів механізму регулювання зайнятості, збирав, обробляв та надавав інформацію, яка б дозволила поліпшити процеси регулювання зайнятості населення. Ця інформаційна система повинна об'єднати усіх суб'єктів, розподіливши функції між ними за ієрархією. Частина функцій з районного рівня переходить на регіональний, а за потреби і на державний. Вона передбачає

електронні обміни з усіма суб'єктами механізму регулювання зайнятості населення, а також з Пенсійним фондом, органами державної влади, субсидій, статистики, податкової адміністрації, соціальними партнерами тощо.

В основу розробки програми зайнятості на регіональному рівні доцільно покласти концепцію організації зайнятості населення, яка визначає напрямки наукового, правового і організаційного забезпечення заходів та включає:

- створення передумов формування ринку праці, тобто законодавчих та фінансових умов розвитку регіонів;
- визначення мети, особливостей і факторів розвитку регіонів (демографічних, економічних, екологічних та інших);
- розробку механізму функціонування ринку праці (виділення функціональних підсистем, суб'єктів та об'єктів регулювання);
- механізм розмежування способів регулювання з боку держави і місцевих органів влади.

Реалізуючи цю концепцію, в умовах регіонів доцільно застосувати наступні заходи:

- вирішити питання фінансування сфери зайнятості через розподіл відрахувань окремо до місцевого та державного бюджетів;
- провести реорганізацію організаційно-структурної схеми самої служби зайнятості шляхом створення альтернативних центрів;
- створити регіональний банк робочих місць та регулярно проводити ярмарки вакансій як одного з найефективніших методів роботи на ринку праці;
- розробити спеціальну програму розвитку сфери послуг, у якій передбачити увесь комплекс засобів прямого і непрямого регулювання;

— створити інкубатори бізнесу з метою сприяння підприємницькій ініціативі і самозайнятості;

— у сфері професійної підготовки застосувати контрактну систему, що поєднує підприємців, слухачів курсів і центри зайнятості;

— провести роботу по створенню модульних центрів забезпечення реабілітації до праці інвалідів, джерелами фінансування яких може стати Фонд соціального захисту інвалідів України.

Забезпечення стратегічних показників продуктивної зайнятості повинне відбуватись під впливом врахування основних напрямків загального стратегічного соціально-економічного розвитку, що сприятимуть реалізації трудового потенціалу (рис. 2).

Розглянемо характерні складові забезпечувальних напрямів:

— до галузевих та соціально-економічних напрямів слід віднести розвиток пріоритетних галузей промисловості регіону (особливо по переробці сировини), проведення демографічної політики, оптимізацію параметрів заробітної плати, ширше використання оздоровчих програм дитячого фонду ООН, проекту "Українська ініціатива з охорони здоров'я", що сприятиме покращенню здоров'я дітей, посиленню соціального та медичного захисту материнства і дитинства тощо;

— до напрямків, що пов'язані з реформуванням економіки та відносин власності, належать: розвиток трудової мобільності; розвиток малого та середнього підприємництва; створення національних регіональних корпорацій; запровадження пільгового кредитування безробітних, що бажають розпочати підприємницьку справу тощо;

— соціальний напрямок є стратегічним напрямом регулювання зайнятості, яке реалізується через:

1) сприяння повній, продуктивній та вільно обраній зайнятості;

2) підвищення рівня грошових доходів за допомогою докорінного реформування організації оплати праці та пенсійного забезпечення;

3) створення сприятливих умов для соціального захисту від безробіття за допомогою таких заходів активної політики, як профорієнтація, професійне навчання та перенавчання тимчасово незайнятого населення, послуги з працевлаштування (як центрами зайнятості, так і приватними агентствами), організація оплачуваних громадських робіт, а також пасивної політики зайнятості;

4) стабілізацію кількості економічно доцільних і створення нових робочих місць для запобігання масовим звільненням;

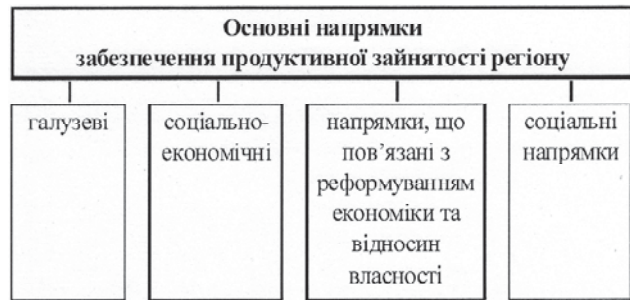

Рис. 2. Напрямки забезпеченості продуктивної зайнятості регіону

5) використання гнучких форм роботи і режимів робочого часу, що дозволить розширити можливості для зайнятості без збільшення кількості робочих місць;

6) вивчення потреб регіонального ринку праці для визначення напрямків підготовки спеціалістів у навчальних закладах;

7) розробку системи кредитного стимулювання і пільгового оподаткування для нових ефективних робочих місць (але слід зважити на те, що такі заходи не повинні стати перепорою для раціональної зайнятості);

8) оптимізацію параметрів заробітної плати через поєднання ринкового саморегулювання, державного та договірної регулювання та їхнє узгодження.

Створенню нових робочих місць у відповідності до прогнозів розвитку галузей та районів регіону будуть сприяти напрямки:

— надання державної підтримки регіонам з критичною ситуацією на ринку праці шляхом впровадження особливих умов приватизації, інвестування, оподаткування та кредитування;

— заохочення інвестицій для розвитку підприємств виробничої сфери за умови створення нових високоефективних робочих місць та забезпечення модернізації існуючих робочих місць;

— створення сприятливого інвестиційного та податкового режиму для підприємств що збільшують чисельність працюючих;

— розвиток гнучких форм зайнятості та створення робочих місць з неповним робочим днем на допоміжних роботах, у приватній сфері послуг;

— створення робочих місць для соціально-демографічних груп, що мають найменший рівень зайнятості (інвалідів, звільнених у запас військових, матерів-одиначок);

— стимулювання розвитку підприємницької діяльності, малого, середнього та сімейного бізнесу;

— розвиток соціального партнерства працівників та роботодавців з метою розробки та

впровадження нових механізмів забезпечення зайнятості.

Отже, управління сферою поведінки людини на ринку праці потребує з боку держави впровадження науково-обґрунтованих правил та механізмів здійснення інноваційної діяльності соціально-економічного спрямування, а основна робота області має бути спрямована:

— на формування високоефективної господарської структури районів і міст та їх комплексний розвиток з максимальним використанням місцевого природно-ресурсного, виробничо-економічного, науково-технічного та людського потенціалу, наявної ринкової та промислової інфраструктури, історико-культурних надбань і традицій;

— на комплексний розвиток районів і міст, що належать до територій пріоритетного розвитку області із залученням інвестицій у пріоритетні галузі виробництва з метою збереження наявних і створення нових робочих місць, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, запровадження нових технологій, активізації зовнішньоекономічних зв'язків, збільшення виробництва високоякісних товарів та послуг, створення сучасної виробничої, транспортної та ринкової інфраструктури;

— на формування та реалізацію ефективної системи управління інвестиційними проектами, спрямованої на підвищення привабливості регіону для іноземних і вітчизняних інвесторів, забезпечення сприятливих умов здійснення інвестиційної діяльності;

— на підвищення ролі області у зовнішньоекономічному співробітництві, активне входження її до міжнародних організацій та формувань, активізація міжрегіонального та транскордонного співробітництва;

— на підвищення життєвого рівня працюючого населення та ліквідацію заборгованості з виплати заробітної плати.

Реалізація програми стратегічного розвитку регіону можлива лише за умови удосконалення правового, організаційного, фінансово-економічного, кадрового та інформаційного забезпечення [2, с. 489].

Досліджуючи систему забезпеченості програм регіонального розвитку, були виявлені спільні характерні потреби у змінах, які дозволили пропонувати:

— для правого забезпечення слід змінити системи чинних законодавчих актів щодо визначення функцій виконавчої влади і місцевого самоврядування (у першу чергу це Конституція України та Закони України "Про місцеве самоврядування в Україні" і "Про місцеві державні адміністрації");

— для організаційного забезпечення слід змінити чинні законодавчі акти, що визначають систему програмно-планових документів, ключовими серед яких є середньо-термінові й щорічні плани-прогнози розвитку регіону та його бюджету (Закон України "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України");

— для фінансово-економічного забезпечення слід змінити чинні законодавчі акти, що регламентують механізми оподаткування та діяльність суб'єктів господарювання (Податковий та Бюджетний кодекси України; Законів України "Про Державний бюджет України", "Про банки та банківську діяльність", "Про систему оподаткування" та інші нормативні акти). На цьому етапі є необхідність у новій системі міжбюджетних відносин, завдяки чому змінюватиметься якісний рівень підготовки цих бюджетів, підвищується прозорість прийняття бюджетних рішень, забезпечується автономність. Основними завданнями у сфері бюджетних відносин є: формування фінансової спроможності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, забезпечення ефективного розвитку як області в цілому, так і її районів з урахуванням їх специфіки та можливостей адаптації до ринкових умов господарювання; додержання принципу збалансованості бюджетів;

— для кадрового забезпечення необхідно: переглянути номенклатуру спеціальностей і професій, визначити перелік робочих професій, які потребують глибоких професійних знань та навичок; ввести централізовані форми підготовки робітників, які вивільняються з підприємств, що закриваються; забезпечити відповідність якості робочої сили потребам області та її районів; підвищити якісний рівень кадрового резерву службовців для місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; створити систему безперервної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів відповідно до вимог багатунокладної ринкової економіки;

— для інформаційного забезпечення необхідно: запровадити інформаційний моніторинг соціальних та економічних процесів розвитку регіону та його районів; забезпечити відкритість, гласність діяльності органів виконавчої влади і місцевого самоврядування; забезпечити інформованість населення про прийняття органами виконавчої влади рішень з соціальних та економічних питань; широко та об'єктивно висвітлювати у засобах масової інформації змісту стратегічного розвитку регіону, ходу

його виконання, зокрема через подання у мережі Інтернет об'єктивної інформації щодо позитивних змін у соціально-політичній, економічній, науково-технічній, освітній, правовій ситуаціях у регіоні та його районах. Головними завданнями інформаційного забезпечення стратегічного розвитку регіону є: відповідність інформації з питань стратегічного розвитку стратегічним завданням господарського та соціально розвитку регіону; постійна увага до особливостей розвитку регіону та його районів, своєрідності моделей господарського і культурного розвитку, які вибирають територіальні громади; інформаційна "прозорість" діяльності органів місцевої влади; висвітлення процесу здійснення адміністративної реформи; побудова єдиного інформаційного простору, максимальне залучення та взаємодія регіональних, районних і міських засобів масової інформації.

Отже, стратегічне регулювання регіонального ринку праці стає дієвим за умови аналізу та реальної оцінки чинників його формування, стану та тенденцій розвитку. Створення гнучкого ринку праці є об'єктивною передумовою розвитку економіки регіонів останніх десятиліть. Формування ринкової економіки України значною мірою залежить від того, наскільки успішно буде реалізований регіональний принцип управління сферою зайнятості та ринком праці при розв'язання стратегічних завдань соціально-економічного розвитку. Тільки такий підхід може забезпечити врахування економічних, соціальних та демографічних особливостей конкретних областей і природно-економічних регіонів та впровадження адекватного механізму реалізації стратегії і тактики регіональної політики зайнятості.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Процеси, що відбуваються на ринку праці і у сфері зайнятості, тісно пов'язані з процесами та явищами у підприємницькій, кредитно-грошовій і зовнішньоекономічних сферах, в оподаткуванні та інвестиційній діяльності, освіті та організації професійного навчання. Від того, наскільки успішно функціонує економіка, у якій фазі економічного циклу вона знаходиться, як сполучаються ринкові витоки функціонування державне регулювання поведінки головних суб'єктів ринку, залежить попит на робочу силу та її пропозиція, обсяг зайнятості й рівень безробіття. Втілення в життя стратегічного розвитку регіону забезпечить поліпшення керованості соціально-економічними процесами; координації діяльності облас-

них, районних та міських органів виконавчої влади та органів самоврядування; забезпечення реформування сфер економіки і соціальної сфери на засадах комплексного підходу та узгодженості заходів і механізмів; розширення соціальної бази ринкових перетворень із забезпечення їх підтримки широкими масами населення та розробки конкретних заходів у регіоні, містах, районах, на підприємствах і організаціях щодо їх виконання. Ефективна організація процесу регулювання зайнятості населення на рівні регіону шляхом розробки стратегічних програм сприяння зайнятості населення передбачає створення таких механізмів цього процесу, які б відповідали вимогам стосовно забезпечення комплексного вирішення задач, що стоять перед суб'єктами регулювання, та потребує постійного вивчення та вдосконалення.

Література:

1. Куйбіда В. Про сучасний стан регіонів та перспективи їх розвитку [Електронний ресурс] / В. Куйбіда. — Режим доступу: <http://www.nru.org.ua>
2. Лісогор Л.С. Активізація політики зайнятості у контексті конкурентних змін на ринку праці трансформацій Л.С. Лісогор // Спец. вип. зб. наук. праць за матеріалами наук.-практ. конф.: "Управління людськими ресурсами: проблеми теорії та практики". — Квітень 2007 р., Київ. — Т. 2. — Ч. 2. — К.: КНЕУ, 2007. — С. 486—491.
3. Чернюк Л.Г. Економіка та розвиток регіонів (областей) України: навч. посіб. / Л.Г. Чернюк, Д.В. Клиновий. — К.: ЦУП, 2003. — 316 с.

References:

1. Kujbida, V. (2017), "On the current state and prospects of regional development", available at: <http://www.nru.org.ua> (Accessed 05 March 2017).
2. Lisohor, L. S. (2007), "Activation of employment policies in the context of changes in the competitive labor market transformations", Spets. vyp. zb. nauk. prats' za materialamy nauk.-prakt. konf.: "Upravlinnia liuds'kymy resursamy: problemy teorii ta praktyky" [Special. issue. Collected. sciences. works with materials from scientific-practical. conf. "Human resource management: problems of theory and practice"], KNEU, Kyiv, Ukraine, vol. 2, no. 2, pp. 486—176.
3. Cherniuk, L. H. and Klynovyj, D. V. (2003), Ekonomika ta rozvytok rehioniv (oblastej) Ukrainy [The economy and the development of regions of Ukraine], TsUP, Kyiv, Ukraine. *Стаття надійшла до редакції 20.03.2017 р.*